

Wyrok z dnia 13 czerwca 2000 r.

II UKN 586/99

Dla wykazania związku przyczynowego między niezdolnością do pracy a pobytem w więzieniu z przyczyn politycznych powinno się wskazać obrażenia lub szkody odniesione w związku z pobytem w więzieniu, które doprowadziły do powstania niezdolności do pracy (art. 12 ust. 3 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego, jednolity tekst: Dz.U. z 1997 r. Nr 142, poz. 950 ze zm.).

Przewodniczący SSN Andrzej Kijowski, Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk (sprawozdawca), Roman Kuczyński.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 13 czerwca 2000 r. sprawy z wniosku Zygmunta K. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w W. o rentę z tytułu niezdolności do pracy w związku z działalnością kombatancką, na skutek kasacji wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 5 maja 1999 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e n i e

Decyzją z dnia 24 listopada 1997 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w W. odmówił przyznania wnioskodawcy Zygmunutowi K. renty inwalidy wojennego wobec niestwierdzenia niezdolności do pracy w związku z pobytem w więzieniu z przyczyn politycznych.

Odwołanie wnioskodawcy od tej decyzji zostało oddalone wyrokiem Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu z dnia 2 marca 1999 r. [...]. Na podstawie opinii biegłych lekarzy internisty, chirurga, neurologa i psychiatry, Sąd ustalił, że niezdolność do pracy wnioskodawcy powodują choroby układu krążenia, zespół psychoorganiczny miażdżycowy i zmiany zwyrodnieniowe kręgo-

słupa z dyskopatią i zespołem bólowym. Zmiany chorobowe nie pozostają w związku z pobytem w więzieniu w latach 1948 - 1949. Schorzenia układu krążenia ujawniły się w 60 roku życia i mają podłoże organiczne związane z procesem miażdżycowym. W badaniu chirurgicznym nie stwierdzono zmian, które miałyby spowodować upośledzenie organizmu w związku z traumatyzacją fizyczną w czasie pobytu w więzieniu, a zmiany w kręgosłupie i stawach biodrowych mają charakter zwyrodnieniowy, starczy, a nie pourazowy. Zespół psychoorganiczny jest nasilony odpowiednio do wieku, a w badaniu psychiatrycznym nie stwierdzono zmian związanych z pobytem w więzieniu. W świetle tych opinii wnioskodawca zdaniem Sądu nie spełnia warunków określonych w art. 12 ust. 3 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz.U. Nr 17, poz. 75 ze zm.).

W apelacji od tego wyroku wnioskodawca zarzucił, że bezpodstawnie został pominięty dowód z zeznań świadków na okoliczność odniesionych ran w partyzantce oraz torturowania i maltretowania wnioskodawcy w więzieniach za przynależność do NSZ i AK, a ustalenia zostały poczynione na nie dość wnikliwych opiniach biegłych.

Wyrokiem z dnia 5 maja 1999 r. [...] Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu oddalił apelację. Sąd Apelacyjny uznał za prawidłowe ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji i podzielił jego pogląd prawny. Sąd Apelacyjny nie uznał za celowe przeprowadzenie dowodu z zeznań świadków, gdyż opisane przez wnioskodawcę warunki pobytu w więzieniach nie były kwestionowane. Sporna była kwestia następstw tych warunków w zakresie zdolności do pracy i w tym przedmiocie sprawa została wyjaśniona na podstawie opinii biegłych.

Wyrok ten zaskarżył kasacją wnioskodawca i opierając ją na obu podstawach określonych w art. 393¹ KPC wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania. Jako uchybienie prawu materialnemu wskazuje się w kasacji naruszenie art. 7 ustawy z dnia 29 maja 1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych wojskowych oraz ich rodzin (jednolity tekst Dz.U. z 1983 r. Nr 13, poz. 68 ze zm.) w związku z art. 12 ust. 3 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz.U. Nr 17, poz. 75 ze zm.) i w związku z treścią wytycznych szczegółowych zawartych w Zarządzeniu Nr 18 Prezesa ZUS z dnia 22 grudnia 1994 r. w sprawie orzekania o inwalidztwie osób będących ofiarami represji.

Jako naruszone przepisy postępowania wskazuje się przepisy art. 233 § 1, 235, 236, 241, 284, 378 § 1, 380, 382, 386 § 2 i 5 KPC. W uzasadnieniu kasacji zarzuty zostały sprecyzowane w ten sposób, że uchybieniem było nieuwzględnienie wniosku dowodowego o przesłuchanie świadków na okoliczność odniesionych przez wnioskodawcę urazów fizycznych i psychicznych w czasie pobytu w więzieniu. Wobec oddalenia wniosku dowodowego wnioskodawca został pozbawiony możliwości obrony swych praw, co skutkuje nieważnością postępowania z mocy art. 379 pkt 5 KPC. Sąd Apelacyjny powinien na podstawie art. 378 § 2 i 386 § 2 KPC z urzędu uchylić wyrok dotknięty nieważnością. W postępowaniu apelacyjnym zostały naruszone przepisy art. 241, 380, 381 i 382 KPC, bowiem Sąd Apelacyjny powinien przeprowadzić zgłoszone dowody. Naruszono także zasadę bezpośredniości – art. 235 i 236 KPC, poprzez stając na pisemnych oświadczeniach świadków bez przesłuchania ich przed sądem. Naruszenie art. 5 KPC polega na zaniechaniu pouczenia wnioskodawcy o możliwości zgłoszenia wniosku o przyznanie mu adwokata z urzędu. Z naruszeniem art. 233 § 1 KPC oba Sądy bezkrytycznie przyjęły za miarodajne opinie biegłych mimo zastrzeżeń wnioskodawcy i powoływania się na zaświadczenia lekarskie stwierdzające związek między cierpieniami fizycznymi i psychicznymi w czasie pobytu w więzieniach a schorzeniami powodującymi inwalidztwo. Ponadto opinie biegłych dotknięte są wadą z tego powodu, że zostały biegłym udostępnione akta sprawy z opiniami wydawanymi w poprzednim postępowaniu, co mogło sugerować ostateczne wnioski. Konsekwencją tych naruszeń jest błędne zastosowanie powołanych w kasacji przepisów prawa materialnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nie jest uzasadniony zarzut nieważności postępowania. Zgodnie z art. 379 pkt 5 KPC nieważność postępowania zachodzi, jeżeli strona została pozbawiona możliwości obrony swych praw. O pozbawieniu możliwości obrony swych praw wolno by mówić, jeżeli strona nie będąc zawiadomiona o terminach czynności sądowych została pozbawiona możliwości składania wniosków. Nie ma natomiast nieważności postępowania, jeżeli strona miała możliwość składania wniosków, lecz nie zostały one przez sąd uwzględnione. Przepisy art. 217 § 2 i 381 KPC przewidują możliwość pominięcia przez sąd wskazanych przez strony środków dowodowych. Nie sposób uznać, aby

skutkiem zastosowania przez sąd któregoś z tych przepisów była nieważność postępowania. Można jedynie mówić o ewentualnym naruszeniu tych przepisów.

W kasacji podniesiono zarzut naruszenia przepisów art. 241, 380, 381 i 382 KPC, jednak zarzut ten jest także nieuzasadniony. Sąd Apelacyjny uzasadnił przyczyny, dla których przeprowadzenie dowodu z zeznań świadków uznał za niecelowe. Zgodnie z art. 229 i 230 KPC nie wymagają dowodu fakty, które nie są między stronami sporne. Fakt pobytu wnioskodawcy w więzieniach oraz warunki tego pobytu nie były przez stronę przeciwną kwestionowane. Sąd uznał za prawdziwe fakty opisywane przez wnioskodawcę, a także biegli przyjęli za prawdziwe dolegliwości związane z pobytem w więzieniach, wskazane przez wnioskodawcę w wywiadzie. Te okoliczności można było uznać za wyjaśnione i przepis art. 217 § 2 KPC dawał Sądowi Apelacyjnemu podstawę do pominięcia środka dowodowego.

Nie może być uznany za uzasadniony zarzut naruszenia art. 233 § 1 KPC. Zgodnie z tym przepisem sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego przekonania, na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału. Ustalenia w zakresie zmian chorobowych i ich pochodzenia zostały dokonane na podstawie opinii biegłych, co do których fachowości i rzetelności nie można było mieć uzasadnionych wątpliwości. Biegli zapoznali się z powołanymi w kasacji zaświadczeniami lekarskimi, w których także był wyrażony pogląd co do pochodzenia zmian chorobowych. Pogląd ten nie znalazł potwierdzenia w przeprowadzonych przez biegłych badaniach i analizie dokumentacji lekarskiej. Nie jest przy tym uchybieniem udostępnienie biegłym opinii lekarskich wydanych w poprzednim postępowaniu o rentę inwalidy wojennego. Twierdzenie, że biegli mogli sugerować się tymi opiniami, to niczym nie poparte przypuszczenie.

Nie ma uzasadnienia zarzut naruszenia art. 5 KPC. Przepis ten stanowi, że sąd powinien udzielać stronom występującym w sprawie bez adwokata lub radcy prawnego wskazówek co do czynności procesowych oraz pouczać je o skutkach prawnych tych czynności i skutkach zaniedbań. Przepis ten zawiera obowiązek pouczenia strony o czynnościach, które w danej sprawie powinny być podjęte w celu dochodzenia roszczeń lub obrony. Jak stwierdził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 13 maja 1997 r., II UKN 100/97 (OSNAPiUS 1998 nr 4, poz. 133) zakres przewidzianego w art. 5 KPC sądowego obowiązku udzielenia stronie występującej w sprawie bez adwokata lub radcy prawnego wskazówek co do czynności procesowych wyznacza potrzeba procesowa. Z powołanego przepisu nie wynika, aby sąd obowiązany był

pouczać stronę o treści wszystkich przepisów procedury, w tym także o treści art. 117 § 2 KPC. Gdyby strona okazała się nieporadna, a charakter sprawy skomplikowany i wskazówki udzielane przez sąd na podstawie art. 5 KPC byłyby niewystarczające, sąd powinien pouczyć stronę o możliwości ustanowienia pełnomocnika – adwokata lub radcy prawnego. Dopiero po oświadczeniu strony, że nie jest w stanie ponieść kosztów pełnomocnika, sąd powinien ją pouczyć o możliwości złożenia wniosku o ustanowienie adwokata z urzędu. Tego rodzaju okoliczności w niniejszej sprawie nie wystąpiły.

W świetle prawidłowych ustaleń faktycznych nie ma podstaw do uznania, że zaskarżony wyrok zapadł z naruszeniem prawa materialnego. Wskazane w kasacji wytyczne Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 22 grudnia 1994 r. w sprawie orzekania o inwalidztwie osób będących ofiarami represji nie są przepisami prawa materialnego. Regulują one zasady postępowania przed organem rentowym natomiast nie mają zastosowania w postępowaniu sądowym, w którym postępowanie dowodowe prowadzone jest według zasad określonych w KPC. Zarzut naruszenia tych wytycznych nie stanowi uzasadnienia podstawy kasacyjnej, jaką jest naruszenie prawa materialnego.

Przepis art. 7 ustawy z dnia 29 maja 1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 13, poz. 68 ze zm.) daje definicję inwalidztwa powstałego w związku z działaniami wojennymi lub mającymi charakter wojennych. Przepis ten został powołany w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku dlatego, że wnioskodawca w toku postępowania powoływał się na skutki zranień odniesionych w czasie walk partyzanckich. W kasacji wnioskodawca powołuje się jedynie na następstwa tortur fizycznych i maltretowania psychicznego w czasie pobytu w więzieniu za udział w ruchu oporu. W takim przypadku definicja inwalidztwa zawarta w powołanym przepisie nie ma zastosowania, bowiem przepis ten nie wymienia osób represjonowanych po zakończeniu działań wojennych. Definicję inwalidztwa pozostającego w związku z represjami wojennymi i okresu powojennego daje przepis art. 12 ust. 3 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (jednolity tekst: Dz.U. z 1997 r. Nr 142, poz. 950). Stanowi on, że za inwalidztwo pozostające w związku z pobytami między innymi w więzieniu z przyczyn politycznych uważa się inwalidztwo będące następstwem zranień, kontuzji bądź innych obrażeń lub chorób powstałych w związku z tym pobytami. Przepis ten wymaga istnienia

związku przyczynowego między aktualną niezdolnością do pracy a obrażeniami lub chorobami związanymi z pobytem w więzieniu. Dla wykazania takiego związku powinno się wskazać obrażenia lub choroby odniesione w związku z pobytem w więzieniu, które w następstwie rozwoju zmian chorobowych doprowadziły do niezdolności do pracy. Nie jest natomiast wystarczające wykazanie samego faktu uwięzienia, związanych z tym przeżyć i panujących w więzieniu warunków. W sytuacji, gdy nie zostało wykazane, że niezdolność do pracy wnioskodawcy jest następstwem obrażeń lub chorób odniesionych w związku z pobytem w więzieniu, wnioskodawca nie może korzystać z uprawnień emerytalnych określonych w art. 12 ust. 1 ustawy o kombatanach.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy w oparciu o przepis art. 393¹² KPC oddalił kasację jako pozbawioną usprawiedliwionych podstaw.

=====